

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 19.02.2024
Kabul Tarihi / Accepted date	: 03.06.2024
Yayın Tarihi / Date published	: 20.06.2024

Atıf / Citation

Memmedov, R. (2024). Geşem İsabeyli'nin Şiir Dünyası. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKİAD)*. 8. Cilt, 1. Sayı, 57-71.

GEŞEM İSABEYLİ'NİN ŞİİR DÜNYASI
Gasham isabeyli's world of poetry
RÖVŞEN MEMMEDOV¹

Öz

Geşem İsabeyli, bağımsızlık dönemi Azerbaycan edebiyatının, özellikle çocuk edebiyatının parlak isimlerindedir. Bu dönemde edebiyata adım atan yazarlardan olan Geşem İsabeyli, ilk eserlerinde kendi üslubuyla dikkat çekmektedir. Halk edebiyatından yararlanan şairin eserlerinde, Batı edebiyatının da etkisi duyulmaktadır. İlk kitabıyla ün kazanan Geşem İsabeyli, günümüz Azerbaycan edebiyatının önemli temsilcilerindedir.

Geşem İsabeyli, kendine has üslubu, özgün, özlü, esnek, mizahi dili ile Azerbaycan çocuk edebiyatında öne çıkmaktadır. Akıcı lirik şiirleri, küçük çocukların yanı sıra gençlere de hitap eden mükemmel sanat örnekleridir. Eserlerinin neredeyse hepsini çocuklara adanmış şair, şiirlerin yanı sıra masallar da yazarak çocukların sevgili yazarına dönüşmüştür. Geşem İsabeyli'nin eserlerinde gerçekçi bir hayat görüşü, manevi ve ahlaki eğitim, hümanist duygular ve insanlık esastır. Her zaman ifade tarzına ve sanatsal sözün tonuna önem veren İsabeyli'nin irili ufaklı tüm eserlerinin değeri tam da bundadır.

Karmaşık ifadelerden uzak durmaya çalışan ve daha çok gerçek hayatın gerçeklerini yazmaya yönelik şair, şiirlerinde genç okurlara doğdukları toprakları sevmelerini, onu göz bebeği gibi korumalarını öğütler. Çalışkan, her türlü zorluğa göğüs geren, onurlu, açık fikirli, daima hak ve adalet arzusuyla yaşayan insanların hayatını yazan şair, zamanın akışını şiirsel dizelere aktarmayı başarmıştır. Makalede şairin ilk şiirlerinden günümüz şiirlerine kadar olan dönem araştırılmakta, şiirler analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Geşem İsabeyli, Vatan Kavramı, Millî Değerler.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı. Zonguldak/TÜRKİYE. El-mek: rrr_188@mail.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8821-0517>

Abstract

Gasham İsabeyli is one of the bright names of Azerbaijani literature, especially children's literature, during the independence period. Geşem İsabeyli, who started writing during the independence period of Azerbaijani literature, draws attention with her own style in her first works. The influence of Western literature is also felt in the poet's works, which benefit from folk literature. Gasham İsabeyli, who became famous with his first book, is one of the important representatives of today's Azerbaijani literature.

Gasham İsabeyli stands out in Azerbaijani children's literature with his unique style, original, concise, flexible and humorous language. His fluent lyrical poems are excellent examples of art that appeal to young children as well as young people. The poet, who devoted almost all of his works to children, became a writer loved by children by writing fairy tales as well as poetry. A realistic view of life, spiritual and moral education, humanist feelings and humanity are essential in Gasham İsabeyli's works. He is always sensitive to the style of expression and the tone of the artistic word. This is exactly why his works are valuable.

The poet tries to stay away from complex expressions in his works and focuses more on real life. In his poems, he advises young readers to love the land they were born in and to protect their homeland like the apple of their eye. It is about the lives of hard-working people who endure all kinds of difficulties, are honorable, open-minded, and always live with the desire for truth and justice. Moreover, he managed to convey the flow of time into poetic verses. In the article, the period from the poet's first poems to today's poems is researched and the poems are analyzed.

Keywords: Azerbaijani Literature, Children's Literature, Gasham İsabeyli, Concept of Homeland, National Values.

1. Giriş

Azerbaycan edebiyatının 20. yüzyılın sonlarında gelişmesi, edebiyat dünyasına adım atan dönemin genç yazarları ile doğrudan ilişkilidir. 1970-80'li yıllarda Azerbaycan edebiyatında ideolojik baskılara rağmen millî ruh ile yazan genç yazar ve şairler, halk edebiyatından faydalanarak kendi eserlerinin ruhunu değiştirmişlerdir. Özellikle, çocuk edebiyatına yönelen genç yazarlar, çocuklar için ölümsüz eserler sunmuşlardır. Çeşitli konuları ele alan yazarlar, çocuklar için önemli olan eski örf adetler ve millî değerleri eserlere yansıtmakla bu eserleri çocukların vazgeçilmez eserleri hâline getiriyorlardı. 1960'lı yıllarda yeni döneme giren Azerbaycan çocuk edebiyatı, 1970-1980'li yıllarda genç yazarlarla daha da gelişti. 1960'lı yıllarda Emin Mahmudov, Memmed Aslan, Fuad Tarverdiyev, Tofik Mahmut, Neriman Süleymanov gibi yazarlardan sonra daha da gelişen çocuk edebiyatı, 1970-1980'li yıllarda Zahit Halil, Rafik Yusifoğlu, Eldar Bahış, Memmed Aslan, Ağeddin Mansurzade, Alemzar Alizade vb. gibi genç yazarlarla daha da zenginleşti. "60-80 dönemi çocuk edebiyatı yazarlarının çalışmalarına bakıldığında, kaleme alınan eserlerin tek amacının çocukları eğlendirmek olmadığı aynı zamanda çocukların düşünce dünyalarına etki etmeyi amaçladığı görülür" (Duman ve Memmedov, 2022: 135).

Bu dönemde edebiyata adım atan yazarlardan olan Geşem İsabeyli, ilk eserlerinde kendi üslubuyla dikkat çekmektedir. Halk edebiyatından yararlanan şairin eserlerinde, Batı edebiyatının da etkisi duyulmaktadır. İlk kitabıyla ün kazanan Geşem İsabeyli, günümüz Azerbaycan edebiyatının önemli temsilcilerindendir. Geşem İsabeyli, kendine has üslubu, özgün, özlü, esnek, mizahi dili ile Azerbaycan çocuk edebiyatında öne çıkmaktadır. Akıcı lirik şiirleri, küçük çocukların yanı sıra gençlere de hitap eden güzel sanat örnekleridir.

2. Geşem İsabeyli'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

14 Ağustos 1948 yılında Azerbaycan'ın Kürdemir ilinin Halise köyünde doğan Geşem İsabeyli, edebiyata ortaokul yıllarında adım atmıştır. Okulu kendi doğduğu köyde bitiren İsabeyli, Bakü Devlet Üniversitesinin coğrafya fakültesinden mezun olmuştur. Kürdemir'in Ahtaçı ve Beyi köyü ortaokullarında öğretmenlik (1972-1975), Azerbaycan Devlet Televizyonu'nda serbest muhabirlik (1975-1976), Cafer Cabbarlı'nın adını taşıyan "Azerbaycanfilm" film stüdyosunda editörlük (1976-1982) yapmıştır. Daha sonra "Yazıcı" yayın evinde editör (1982-1984), "Işık" yayınevinde yazı işleri müdürlüğü yapan İsabeyli (1984-1992), Kültür Bakanlığı "Şur" yayınevinin ilk müdürü (1992-1998) olmuştur.

İlk şiirlerini 4. sınıfta yazan İsabeyli'nin "Torağaylar" (Tarla Kuşları) adlı ilk şiiri, 1967 yılında "Azerbaycan Gençleri" gazetesinde yayımlandı. Bu şiiriyle ün kazanan şair, dergi ve gazetelerde yazmaya devam etti. Kendisini edebiyat dünyasına, özellikle çocuk dünyasına tanıtan İsabeyli'nin ilk kitabı olan "Balaca, Bapbalaca" (Küçük, Küçücük) 1982 yılında yayımlandı. Bu kitabıyla Azerbaycan çocuk edebiyatına büyük katkı sağlayan İsabeyli, çocuk dünyasını, çocuk psikolojisini mükemmel şekilde incelemeyi başardı. Bu kitabın ardınca, "Heç Ne İstemir Ana" (Hiçbir Şey İstemiyor Anne) (1983), "Şam Nağlı" (Çam Masalı) (1984), Ekil-Bekil (1987), Üüü... (1990), Cin (1993), "Nenem Tekdi" (Ninem Yalnızdır) (1995), "Ömrün Xəlsə Çağları" (Ömrümün Halise Çağları) (1996), "Şamahı - Şam nağlı" (Şamahı - Çam Masalı) (1996), "Elli Yaşında" (1998), "Sehrlı Tütek" (Sihirli Kaval) (2000), "Ay Külek, Ne Esirsən" (Ey Rüzgâr, Neden Esyorsun) (2002) eserlerini yayımlayan Geşem İsabeyli, günümüz çocuk edebiyatının en önemli isimlerinden birisidir.

Eserlerinin neredeyse hepsini çocuklara adayan şair, şiirlerin yanı sıra masallar da yazarak çocukların ölümsüz yazarına dönüşmüştür. Geşem İsabeyli'nin eserlerinde gerçekçi bir hayat görüşü, manevi ve ahlaki eğitim, hümanist duygular ve insanlık esastır. Her zaman ifade tarzına ve sanatsal sözün tonuna duyarlı olan İsabeyli'nin irili ufaklı tüm eserlerinin değeri tam da bundadır. Geşem İsabeyli, günümüzde toplumsal olayları ele alarak sosyal konulara değinmektedir. "G. İsabeyli'nin eserlerinin Azerbaycan sınırları ötesindeki dünya milletlerinin çocuklarına sunulması en başarılı sonuçlardan biri sayılabilir. Dünya Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Konseyi'nin Londra'da yayınladığı prestijli "Bookbird" dergisinde "Dede, Günaydın!" hikâyesi İngilizce olarak yayımlandı ve seçkin okuyucuların ilgisini çekti. Veya Türkiye'deki "Günel" dergisi onun bir hikayesini yayımladı. Şairin çocuk şiirleri içerikleri nedeniyle edebiyat camiasının ilgisini çekmiş, bunun sonucunda yazar "Altın Söz" yarışmasında (2015) ödül kazanmıştır. A. Lindgren'in adını taşıyan yarışmada "Keçinin Özgürlük Hikayesi" adlı öyküsüyle aday gösterilmiştir." (Esgerli, 2018: 5)

Yayınladığı kitapların yanı sıra, sosyal medyada da yazdığı yazılarla okurların ilgisini çekmektedir. Rusça, Ukraynaca, İskoç, Moldova, Tacik, Litvanya ve Letonya edebiyatından (Rusça aracılığıyla) çevirileri bulunmaktadır. Eserleri Rusça, İngilizce, Ukraynaca, Belarusaça, Kırgızca ve Türkçe dillerine çevrilmiş ve yayımlanmıştır. Sovyetlerin ünlü "Murzilka" dergisinde (Moskova) Rusça şiirleri yayımlanmıştır. 1980 yılında "Sovyet Azerbaycan'ı Eğitimi-60" şarkı sözleri yarışmasında ödül almıştır.

2014 yılında Azerbaycan ve Kafkasya'nın çocuk yazarları arasında ilk kez "Cin" masalına göre İsviçre'deki Dünya Çocuk ve Gençlik Kitap Konseyi'nin (IBBY) Uluslararası Andersen Fahri Diplomasına layık görüldü.

"Çik-Çik" çocuk gazetesinin kurucusu ve editörü olmuştur. (1993-2007). "Şirvanneşr" Yayın Evinin (1996) kurucusu ve yayıncısıdır.

3. Geşem İsabeyli'nin Şiir Dünyası

Geşem İsabeyli, edebiyata daha okul yaşlarından adım atmıştır. Kendisinin dediği gibi ilk şiiri Bakü Devlet Üniversitesi'ndeki "İreli" gazetesinde yayımlanmış "O da Bir Planettir" (O da Bir Gezegendir) şiiridir. "1967 yılında BDÜ'ye kabul edildim. Kısa şiirlerim 'Lenin'in

Eğitim Gazetesi'nde yayımlanmaya başladı. Oradaki ilk şiirim adının 'O da Bir Gezegendir' olduğunu hatırlıyorum:

O da bir gezegendir
Gezegenler içinde, –
Adi² insan biçimde.
Kâinat – sarı sümbül³,
Lenin⁴ en dolu dendir⁵,
Onu kime benzeteyim,
O ki, benzetilendir!

Gazetenin editörü merhum Agamusa Zeynalov, öğrenci arkadaşım Vagif Memmedova'ya bu tür şiirler yazmaya çalışmasını söyledi.”⁶

Edebiyata 1970'li yıllarda gelse de ama ilk şiir kitabı “Balaca-Bapbalaca” (Küçük, Küçük), 1982'de yayımlandı. Kendisi bu konuda, “İlk başarılı şiirim ‘Torağaylar’ 1967 yılında ‘Azerbaycan Gençleri’ gazetesinde, ilk kitabım ise 1982 yılında “Balaca-Bapbalaca” (Gençlik Yayınevi) adıyla yayımlandı.”⁷ demektedir.

Şiirlerinde sade üslup, samimiyet, akıcılık, düşüncelerini özgürce ifade edebilme yeteneği dikkat çeker. İlk profesyonel şiiri olan “Torağaylar”dan başlayarak günümüz şiirlerine kadar hiç üslubunu değiştirmemiş, onu herkese sevdiren tarzını korumuştur. “Geşem İsabeyli, Azerbaycan çocuk edebiyatında sanatsal sözün gücüne değer veren, ciddi ve derin bir çocuk psikolojisi gözlemcisi olarak çok ilginç eserler yazan ve tüm bunların özünü hayatın gerçeklerinden alan bir yazardır.” (Semedzade, 2013: 2).

Şairin ele aldığı her konu, genç neslin ruhen sağlıklı, olgun yetişmesine ve bir kişilik olarak şekillenmesine hizmet eder. Kendisinin de belirttiği gibi “Torağaylar” şiiri kendisine başarı kazandırmış ve onu şiir dünyasına tanıtmıştır. “...Torağaylar’ adlı şiir yazdım. İlk başarılı şiir oldu ‘Torağaylar’. Bu şiir ergenler için yazılmıştı ve edebi kişiliğimin kriterine dönüştü bu şiir.”⁸

El götürmez yoldan-izden,
Kar da olsa böyle dizden,
Nağme söyler şirin-şirin,
Umursamaz yazdır-kıştır
Torağaylar,
Yolda taştır,
Gökte kuştur
Torağaylar. (İsabeyli, 1982: 12)

Bir kuşu akıcı ve kendine has bir üslupla anlatan şair, bu şiiriyle herkesin dikkatini çekmeyi başarır.

² Sıradan

³ Başak

⁴ Vladimir İliç Lenin

⁵ Bir tahıl mahsulünün her bir tanesi, tek tek tohumu

⁶ Geşem, İsabeyli (kişisel iletişim, 01 Ağustos 2022)

⁷ Geşem, İsabeyli (kişisel iletişim, 01 Ağustos 2022)

⁸ Geşem, İsabeyli (kişisel iletişim, 01 Ağustos 2022)

Geşem İsabeyli, çocuk dünyasını yakından tanıyan, sanatsal biçim ve içerik arayışları ve özgün sanat üslubuyla öne çıkan, Azerbaycan çocuk edebiyatına yeni bir nefes getiren, renkli yaratıcılığa sahip bir şairdir. “Şairin yazdığı şiirler hem kişisel üslubu hem de dokunduğu konuya göre dikkat çeker. Her mısradaki halk deyimlerini duymak mümkündür. Halk edebiyatından ve millî klasik edebiyatımızdan beslenen şair, özgün örnekler yazmayı başarmıştır” (Esgerli, 2010: 378). İsabeyli bir gizemli dünyanın büyük bir sihirbazıdır, kullandığı renkler de büyüldür, metafiziktir; renklerle, doğayla, hayvanlarla sanki “diyalog” kurar, çocuk dünyasında bir bahçe inşa eder. “Geşem’in yazılarında bak, böylesine bir sihir var. Okuyucu bu büyüün etkisine kapılır ve yazarın ‘yalanlarına’ ve ‘uydurmalarına’ olduğu kadar, abartılarına ve gerçeklerine de aynı ölçüde inanır” (İsmayıl, 1983: 7)

Geşem İsabeyli’yi edebiyat dünyasına tanıtan “Balaca-Bapbalaca” şiiridir. Bu şiir, dilinin sadeliği, samimiyeti ve ifadelerinin netliği ile dikkat çekmektedir. Şair, sanki küçük çocukların dünyasının derinliklerine dalmış ve çocuk edebiyatının küçük olmasına rağmen büyük gerçekleri ifade ettiğini söylemek istemiştir:

Küçük bir tohumdum;
Küçük, küçücük.

Nem toprağa dokundum;
Küçük, küçücük.

Güneş çıktı, yer ısındı;
Küçük, küçücük.

Biraz da yere sindim;
Küçük, küçücük.

Yer’den, Güneş’ten yedim;
Küçük, küçücük.

Bir sabah de yeşerdim;
Küçük, küçücük.

Toprağa kök salmışım;
Küçük, küçücük.

Tam göğe yücelmişim;
Küçük, küçücük. (İsabeyli, 1982: 5)

Bu şiir küçük olmasına rağmen büyük anlamlar ifade eden şiirdir. Küçücük tohumdan başlayarak tüm doğanın gelişimini okurlara takdim eden şair, bununla da çocuk dünyasına başarıyla girmiştir. Rafiq Yusifoğlu, bu şiir hakkında “Kim ne derse desin bu şiir Geşem İsabeyli’nin kendi biyografisidir. Küçük küçük, adım-adım günümüze gelen, adım-adım yüzü geleceğe giden Geşem İsabeyli’nin...” (Yusifoğlu, 2006: 212) demektedir. Şiirin adına bakmayarak onu okuyan okurlar, büyük anlamlı şeylerle tanışır. Ünlü çocuk şairi Zahit Halil bu konuda, “Siz onun küçüklüğüne bakmayın. Küçük bir kıvılcım büyük bir ateşi yakabilir. Küçük bir mum büyük odaları aydınlatabilir ve küçük bir anahtar büyük kapıları açabilir.” (Halil ve Esgerli, 2007: 436) diyerek şiirin büyük anlam ifade ettiğini dile getirir. Bu şiiri Batı-Doğu bağlamında Hans Christian Andersen’in “Parmak Kız”, Zahit Halil’in “Cüce” karakterleriyle kıyaslayan Halilova, “Çocukların cesareti ve hayattaki kötülüklerin üstesinden

gelme fikri yeni olmasa da Geshem İsabeyli, bunu şiirin tatlı dilinde tamamen yeni bir karakter olarak sunabilir.” demektedir. (Halilova, 2011: 19)

Çocuk dünyasının derinliklerine kadar inen İsabeyli, çocukların ne sevdiğini, hangi konulara hassas olduğunu, hangi hayvanlara bağımlı olduğunu şiirleri aracılığıyla aktarmıştır. Bunun yanı sıra, akıcı ve kendisinin tabirince “tatlı” dil kullanarak çocuklara eserlerini sevdirmeyi başarmıştır. “...Tatlı, iç açıcı sözler şiirlerimi canlandırır. Çünkü çocuk edebiyatında ana unsur dildir” (İsabeyli, 1990: 5). Bu tatlı dil, şairin şiirlerinde okurların karşısına çeşitli şekillerde çıkar. Doğadaki hayvanların, kuşların çıkardıkları sesler, bu şiirlerde adeta türkülere, şarkılara dönüşür. Fauna dünyası İsabeyli’nin kaleminde farklı biçimde küçük okurlara aktarılmaktadır.

-A serçe cik-cık,
Buyur, misafir ol!
-Yok, yok, istemez,
Doymuşum, sağ ol! (İsabeyli, 2022: 48)

Kar kokusu gelir havadan,
Ağaçlar küsmüş durmuş.
- KARR... KARR... ötüyor karga,
Serçeler büzüşmüş durmuş. (İsabeyli, 2022: 30)

Serçenin, karganın sesini, tatlı dille anlatan şair, burada çocukla serçenin akıcı bir diyalogunu okurlara aktarmıştır. Diğer şiirinde kedilerin kendi aralarında “konuşmasını yani “miyav” lamasını kendisine has bir üslupla aktarmayı başarmıştır:

İki kedi yavrusu,
Biri birinden balaca.
Biri miyavlarken tek,
Diğeri söylüyor “can”! (Halilova, 2011: 48)

Şair burada, küçük hayvanları gözlemleyerek onları iki küçük çocuklarla kıyaslamıştır. Buradaki önemli noktalardan biri, iki insanın konuşurken her zaman “can” demesidir. Çünkü hayatta tatlı dilden iyi bir şey yoktur. Dil ne kadar tatlı olursa insan çevresinde de sevilir, beğenilir. Hatta Azerbaycan ünlü âşıklarından Üstat Elesger şöyle demektedir:

“Can söylemekle candan can eksik olmaz,
Muhabbet arttırır, gönlü hoş eyler” (Elesger, 2004: 32)

Doğa olaylarını aynı biçimde anlatan İsabeyli, her nesnenin sesini, gürültüsünü hoş bir biçimle kaleme almıştır. Rüzgâr, nehir, gök gürültüsü vb. gibi nesnelerin sesini film gibi tasvir ederek küçük okurların ilgisini çekmektedir. Bazen o sesleri benzetme, teşbih yoluyla hayvanlara da bağlar. “Qar... Süd” (Kar... Süt) şiirinde karın yağmasıyla süt sağımını tasvir eden yazar, ince bir dille ikisinin de sesini okurlara aktarır:

Kar tanesi buluttan
Ayrılıp küt-küt düşür –
Pap... pap...

Sanki mandamızın,
Memesinden süt düşür –
Pap... pap... (İsabeyli, 2022: 43)

İlginç seslerle çocukların ilgisini çeken şair, doğa seslerini kendince yorumlamış, muhtemelen bu sesleri kendi torunlarının çıkardığı sesler olarak şiirlere yansıtmayı başarmıştır.⁹

At sürüyorum – deh-deh,
Anam diyor: beh-beh. (Dehdeh. 2022: 29)

Ay dede,
Civciv olmuşum!
Kanatların hani peki?
Şap... şap... şap...
Ayakların hani peki?
Tap... tap... tap...
Sesin hanı?
Cik... cik... cik... (Ay Baba. 2022: 39)

Seherin gözü açıldan,
İçini çeker rüzgâr – fıyyy... (Küleyi eşidirsən, baba? 2022: 55)

Nene, bülbül almışım,
Gör ne küçüktür, küçük.
İstiyorsan söyleteyim,
Cik... cik... cik... (Bülbül – Oyuncak. 2022: 105)

İsabeyli'nin şiirlerinde çeşitli yaş grubunda olan çocuklara rastlamak mümkündür. Özellikle anaokulu yaşlarında olan çocuklar, şiirlerde anne babalarıyla, dede nineleriyle diyalog yapmaktalar. İşin ilginç tarafı çocukları düşündüren tüm sorular bu şiirlerde açıklığa kavuşmaktadır. İsabeyli, bu edebi taktikle çocukları bilgilendirir, onların kafasını karıştıran her soruları yanıtlar:

Kişiler çocuk oluyor mu dede?
Oluyor da tabi de
Nasıl?
Annesini hatırlarken. (Kişiler. 2022: 47)

---

⁹Edebi terim olarak da kullanılan bu sesler, teorik olarak Onomatopoeia olarak adlandırılır. Onomatopoeia tanımladığı sesi fonetik olarak taklit eden, ona benzeyen veya çağrıştıran bir kelimenin kullanılması veya yaratılmasıdır. <https://literarydevices.net/onomatopoeia/ET>: 06.02.2023

Ay dede, kardeşin yok mudur?
Oğlum, torunum kimdir peki?

Ay baba, kardeşin yok mudur?
Babam, oğlum kimdir peki?

Peki benim kardeşim, baba?
Deden, baban kimdir peki? (Bes. 2022: 49)

Bu şiirlerde küçük çocukları düşündüren sorular yer almaktadır. Dedelere, babalara sorulan en sık sorulardan birisi “Siz çocuk oldunuz mu hiç?” sorusudur. Tabi ki herkes bu soruyu farklı yanıtlar. İsabeyli, bu şiirde kendine has bir üslupla cevap vermiştir. Ama gerçekten insan sık sık annesini hatırlar, yanında olmayı ister. Şair burada bu anıları göz önünde bulundurarak orijinal yanıtı seçmiştir. Doğayla ilgili sorulan sorular da çocukları ilgilendiren meselelerdendir. Yağış nedir, kar neden yağar, gök neden gürlür, rüzgâr nasıl eser vb. sorular İsabeyli şiirlerinin vazgeçilmezidir:

Kış nedir?
Yağış.
Kar – qalaq-qalaq.¹⁰
İlkbahar nedir?
Çiçek.
Yaz nedir?
Yayla.
Sonbahar?
Göç ha göç. (Fesiller. 2022: 204)

De görüm nedir
Ne... yağış?
Yağış, sudur su,
Buluttan gelir.
Yağdı mı
Yer gök,
Yaz, kış dinlenir... (Yağış. 2022: 205)

Bu şiirleri okuyan küçük okurlar, genel anlamda yağışın, karın ne olduğunu, nasıl oluştuğunu idrak ederler. Diğer şiirlerinde rüzgâr, mevsim kavramı, onların önemi ve gerekliliğini aktaran şair, bu doğa olaylarını biri birine bağlı olduğunu belirtir, sade bir üslupla onların önemini çocuklara anlatmaya çalışır. “Ay Külek” (Ey Rüzgâr) şiirinde bunları detaylı bir şekilde anlatmaya çalışan İsabeyli, rüzgârın neden ve nasıl estiğini “çocuk-rüzgâr” diyaloguyla okurlara aktarmaktadır:

¹⁰ Üst üste toplanmış

Ey rüzgâr, niye esirsen?
Esmesem olamamam men.
Olmanın faydası var ki?
Faydası var ki, varım ben.

Kışın ne faydan var, he?
Kışın yağış, karım men.
Yazın peki?
Ağaçları
Uyandıran ürünüm ben.

Yazın nesin ay deli?
Yazın mı..? baharım men.
Sonbaharda peki?
Sonbaharda.
Aşıp taşan devletim men,
Bahçe dolu hazanım,
Budak¹¹ dolu baram men. (İsabeyli, 2002: 11).

Bu şiir, aslında çocukların yanı sıra büyükleri de düşündüren gerçek bir edebî örnektir. “Bütün bunlar Geşem İsabeyli'nin çocuk edebiyatına büyük bir bakış açısıyla yaklaşması sebebiyle oluşmaktadır” (Akimova, 2023: 7). Çocuk dünyasını derinlemesine inceleyen İsabeyli, ele aldığı konuları bu bakımdan tahlil ederek eserlerine yansıtmaktadır. İsabeyli şiirlerinde öne çıkan ana çizgi, olay ve nesnelere çocuk düşüncesiyle yaklaşmak, onların açısından tavrı ortaya koymaktır. Çoğu çocuk şairi genellikle doğa konularını tercih etmekle okurların beğenisini kazanmaktadır. İsabeyli de bu bakımdan doğa şiirleriyle daha çok gündeme gelmektedir.

İsabeyli'nin ünlü şiir kitabı “Nenem Tekdir”de (Babaannem Yalnızdır), doğduğu, büyüdüğü Halise köyünü akıcı bir üslupla tasvir etmiş, doğa tasvirlerini mükemmel bir biçimde okurlara sunmayı başarmıştır. Bu kitaptaki şiirler genel olarak, şairin köyde yaşayan babaannesinin yaşamına adanmıştır. Şair, kitapta tandırda ekmek pişirmekten yemek sofrasına kadar millî gelenek, örf adetleri ele almış, nine karakteri Azerbaycan büyük annesinin muhafazakâr tipini oluşturmuştur. “Kitabın her bölümünde yalnız yaşayan, hayatın zorlukları ve acılarıyla yüzleşen, geniş bir bakış açısına sahip iyimser büyükannenin duygu ve duygularının yanı sıra, zamana iyimser bakış açısını da görmek mümkündür” (Esgerli, 2009: 343).

Kitap, sabahtan akşama kadar günlük ekmeğini kazanmak için çalışarak, ocağını söndürmeden, oğullarına ve çocuklarına bakmakta hayatın anlamını gören, huzur bulan büyükannelerimize benzeyen bir büyükanneyi anlatıyor. Şiirlerde babaannenin şikayetleri, köyde yalnız yaşaması, yaşlanmasından dolayı eskisi gibi iş yapmaması gibi konular samimi bir şekilde okurlara aktarılmıştır:

---

¹¹ Dal

Nenem yalnızdı Halise'de,
 Üç gözlü odada tek.
 Kapısında tandırı,
 Sofrasında tuz çörek.

Bir dönüm avlusu var,
 On yıldır gac¹² görmüyor,
 Keçelleyip ¹³çeperi,
 Ağaç uğaç görmüyor.

Afganlarla savaştan,
 Çıkmıştır kümes sanki.
 Tavuk ve civcivlerin
 Açlıktır dini sanki. (İsabeyli, 2008: 21)

Şair, okurlara bu yerlere karşı sonsuz bir sevgi duygusu vermeyi amaçlamıştır. Çalışkan, hoşgörülü, zahmet sever, açık yürekli, tecrübeli, kalbi Allah'a bağlı, dili "şikâyetle" dolu olan nenelere karşı sempati ve sevgi aşılır:

Tek sizin hatırıma,
 Tandıra girdim, oğul.
 Güçlülükle yedi künde, ¹⁴
 Yapıp pişirdim oğul.

Bir köyün ekmeğini,
 Yapardım bir günde ben.
 Ekmekçilik ederdim,
 Gardaş, toy-düğünde ben. (İsabeyli, 2008: 33)

Görüldüğü gibi, burada nenenin yaşlı olmasına rağmen evlatları için kendini zahmete sokması kendi dilinden söylenmektedir. Samimi, akıcı şiirlerle çocuk edebiyatında ön sıralarda yerini almayı başaran bu kitap hakkında şair Memmed Namaz, "Bu kırılğan şiirde Anavatan'a, onun taşına, insanlarına, kuşlarına, herkese ve her şeye karşı büyük bir evlat, samimi bir şair sevgisi var... Kitabı okuyunca duygulandım. Hoş, sıcak duygular yüreğime aktı. Ve başarına çok sevindim... "Nenem Tekti" kitabını ve bu güzel şiirini son yıllarda yaratılmış en güzel eserlerden biri, belki de ilki olarak görüyorum" (İsabeyli, 2008: 80) demektedir. Kitap halk dilinde mükemmel yazıldığı için eleştirmenler bu kitap hakkında kıymetli fikirler söylemişlerdir. Yazar Aleviye Babayeva şöyle yazıyor: "Geşem İsabeyli'nin 'Nenem Yalnızdır', 'Ekil Bekil', 'Üüü...' kitaplarını okumakla kalmadım, aynı zamanda bazı sayfalara 'teşekkür ederim!' ve bazı sayfalara 'mükemmel' kelimelerini yazdım" (Babayeva, 1997: 6)

¹² Toprağın sulanması, ekilmesi

¹³ Çit

¹⁴ Daha sonra yaymak ve düzleştirmek için top haline getirilen bir parça hamur

4.Bağımsızlık Yılları ve Millî Mücadele Konuları

Geşem İsabeyli, özellikle bağımsızlık yıllarında Azerbaycan çocuk edebiyatının gelişmesine katkıda bulunan yazarlardan biridir. Bu yıllarda en güzel kitaplarını yayımlayan şair, vatanseverlik, büyüklere saygı, doğa konuları gibi önemli temaları ele almış, kısa, akıcı bir üslupla düşüncelerini küçük okurlara aktarmayı başarmıştır. Bağımsızlık yıllarında özellikle vatan konusunda şiirler kaleme alan İsabeyli, genç neslin bu yönde gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında vatan topraklarının Ermenistan ordusu tarafından işgali, insanların kendi topraklarından kovularak vatanlarında mülteci durumunda yaşaması, Azerbaycan edebiyatında ana tema hâline gelmiştir. “Topraklarının yüzde yirmisini kaybeden Azerbaycan halkının hafızasında, benliğinde bu savaş, derin yaralar açmıştır. Bu sebeple bu önemli tarihi olay, edebiyatta da kendine yer bulmuş, genel edebiyatta olduğu gibi çocuk edebiyatı alanında da Karabağ Savaşı eserlere yansımıştır” (Duman ve Memmedov, 2022: 143). Geşem İsabeyli, bu yıllarda vatan, millet, bayrak gibi konulara ağırlık vermiş, kendine has bir üslupla bu konuları eserlerine yansıtmıştır. Şair, “Ey, Türkün Evlatları” şiirinde bu konuyu akıcı bir dille belirtmektedir:

Yarın düşmen safını,
Umut etmiş Vatan size.
Vurun geçin!
Kırın geçin!
Bağrı yarılısın düşmanın,
Yakın! Yıkın!
Hay çekin, haykırın geçin! (İsabeyli, 2022: 280)

Görüldüğü üzere, bu küçük şiire büyük anlam sığdırmayı başaran İsabeyli, “vatan” kavramının kutsal olduğunu tekrar tekrar vurgular. Yani vatan, cesaretli insanlar, kendini onun uğruna feda eden kahraman askerler uğruna ayakta kalır. Mithat Cemal Kuntay’ın yazdığı, “Toprak, uğruna ölen varsa vatandır” fikri bu şiirde de kendini kanıtlamış olur.

Karabağ savaşını, şiirselliğe dönüştüren şair, 2020 yılında zafer kazanmış askerleri överek onların aslanlar gibi savaşarak vatan toprağını düşmanlardan temizlenmesini kaleme almıştır:

Orada bizim çocuklar,
Aslan gibi dövüşüyor,
Ermeni askerinin,
Ruhuna alev düşüyor. (İsabeyli, 2022: 292)

Şair, 44 günlük vatan savaşında, “tek millet, iki devlet” kavramını her zaman yüksek tutan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın da desteğini unutmamış “Biz Vatandaş Değil Miyiz?” şiirinde bu temayı belirtmiştir:

Orada cenap Erdoğan,
Dünyayı ayık salıyor.
Burada şanlı ordumuz,
Düşmandan kısas alıyor. (İsabeyli, 2022: 293)

Dostluğun, kardeşliğin, tek millet olmanın var olduğu o günlerde, Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük desteği ile toprakları işgalden kurtaran kahraman askerler, toplumda herkesi bir fikir, ideoloji etrafında birleştirmiştir:

Biz de – nine bağırdı,
 Biz de – dede bağırdı;
 Gidiyoruz ejderhanın
 Kellesini yarmaya.
 Mukaddes yurdumuzu
 Lekeden kurtarmaya! (İsabeyli, 2022: 294)

Türk adını, Türk kavramını her şeyden yüce gören şair, şiirlerinde Türk toprağını, onu koruyan Türk evlatlarını düşmanı yok etmeğe çağırmakta, ana vatanı işgal etmiş düşmanın zalim olduğunu vurgulamaktadır:

Yarın düşman seddini,
 Göz dikip Vatan size.
 Bugün oğul tanımaz,
 Azerbaycan – ten size.

Vurun keçin! Kırın keçin!
 Zehri¹⁵ yarılısın yağının!
 Yakın! Yıkın!
 Hay çekin, haykırın keçin!

Kuduzdu, kurnazdı,
 Kalpte kat kattır kini.
 Ey Türkün evlatları,
 Unutun Türk rahmini!

Vurun keçin! Kırın keçin!
 Zehri yarılısın yağının!
 Yakın! Yıkın!
 Hay çekin, haykırın keçin! (Halilbeyli, 120)

Bunun yanı sıra 19. yüzyılda ikiye bölünmüş Azerbaycan'ın bir can olduğunu dile getiren şair, genç nesle bilgi vererek tarihi unutmamak gerektiğini belirtir. Savaş günlerinde, Güney Azerbaycan'da yaşayan milyonlarca Türk, bu savaşa destek vererek bir bedende bir can olmuşlardır. Bu konuyu da çocukların diliyle ustaca ifade eden İsabeyli, vatanın bölünmez olduğunu belirtmiştir:

¹⁵ Kalbi

Böldüm heceye “Veten”i¹⁶ – “Ve”-“ten”.
Ne demektir “ve”, ne demektir “ten”?

Bağlaçtır “ve”– kitapta da var;
Bin fikri, sözü açar, kapatır.

Peki, “ten”?
“Ten – beden”...
“Ten – düz”...
“Ten – yarı”...

Hangisi uyar bu anlamların?
Elbette “yarı”... “Yarı”, yani –“ten”!

Öyleyse nedir “Veten”!?
“Ve”den ileriye – onlar, sen ve ben!
“Ve”den arkaya kalan yarı – “ten”...

Topla bu ayrı “yarı”ları sen,
Bak, bu birlikten yaranmış Veten.

Veten, yani biz; bir kalpte canı...

Kuzeyli, Güneyli Azerbaycan’ım. (İsabeyli, 2022: 7)

Şiirlerinde vatan kavramı ön planda yer alsa da şairin çocuk psikolojisine dair derin bilgisi, yaratıcılığının bununla sınırlı olmadığını göstermektedir. Şair, vatan ile ilgili yazdığı şiirlerde bu sözü öyle bir şekilde anlatır ki, minik okurların “Vatan nedir?” sorusunun cevabını bulmalarına yardımcı olur. Vatanın ikiye bölünmesini kabullenemeyen şair bir başka şiirde de aynı temayı ele almış, vatanın tek parça olduğunu dile getirmiştir:

Niye ikidir adın,
Ay sana kurban canım.
Kuzey Azerbaycan’ım,
Güney Azerbaycan’ım.

Uzuyor çay boyunca,
Kâh da çayı bölüyor ten.
Bu iki parça olan,

¹⁶ Vatan; anlamın bozulmaması için bu kelimeyi çevirmedik.

Senin kalbindir Vatan. (İsabeyli, 2022: 298)

300 yıllık bir hasreti akıcı bir üslup ve tarihsel boyutla kaleme alan şair, küçük okurların vatan tarihini öğrenmeye, vatanın büyük olduğunu unutmamaya, vatani candan aziz tutmaya çağırır. Bu tür eserlerin yazılmasını yüksek değerlendiren Halilov, bu konuyu şu şekilde değerlendirmiştir: “Geleceği mutlu olan çocuklarımız için bu şekilde yazılan eserlere geniş yer verilmesi, genel eğitimin ve estetik kültürün geliştirilmesi çalışmalarına yalnızca fayda sağlayacaktır” (Semedzade, 2013: 7) Çocukları hayat, çevrelerindeki dünya, büyüklerinin işleri ve meslekleri hakkında bilgilendirmek, onlarda belirli kavramlar oluşturmak, ahlaki duygularını güçlendirmek, millî-vatansever eğitim, edebiyatın her zaman önemli meselelerinden biridir. Geşem İsabeyli, ileri görüşlü bir yazar olarak bu konuları eserlerinde sıklıkla kaleme almıştır. Şair Memmed İsmayıl şiirlerde vatan konusunu, “Aslında her şair Vatan toprağından kaderine ve biyografisine dair bir parçayı şiirine katıyorsa aslında Vatan şiirinin boş hücrelerini doldurmuş olur. Bu durum şiirimize bir bütün olarak ivme kazandırıyor” (Halilova, 2011: 126) şeklinde özetleyerek, İsabeyli şiirlerinin önemini vurgulamıştır.

Bu kadar hassas konuları ele alan İsabeyli, günümüzde şiirin yanı sıra hikâyeler yazmakla da edebi dünyanın, okurların sevgisini kazanmayı başarmıştır. Geşem İsabeyli'nin eserlerinde hayata gerçekçi bakış, manevi ve ahlaki eğitim, hümanist duygular ve insanın tasviri ön plandadır. Sanatsal sözün anlatım ve üslubuna her zaman duyarlı olan İsabeyli'nin eserlerinin değeri de bundan ileri gelir.

5.Sonuç

1970- 1980'li yıllarda edebiyat dünyasına adım atan Geşem İsabeyli, özellikle bağımsızlık yıllarında Azerbaycan çocuk edebiyatının gelişmesine ivme kazandıran yazarlardandır. Yaratıcılığından asla ödün vermeyen, akıcı üslubu ve mükemmel diliyle çocukların manevi dünyasını fetheden İsabeyli, yeni neslin yetişmesinde çok önemli bir rol oynamayı başarmıştır. İsabeyli şiirlerinin akıcılığı, ahengi, çocuk ruhuna uygun sadeliğı ve doğallığı, sade konuşma tarzıyla öne çıkmaktadır. Onun şiirlerinde metafizik büyü, çocukları kendisine çeken bir şefkat, çocukların kalplerini neşelendiren, onları adil ve namuslu insanlar olarak yetiştirmeyi öğreten bir babalık duygusu hakimdir.

Geşem İsabeyli'nin yaratıcılığı hakkında pek çok makale ve Aysel Halilova tarafından bir kitap yazılmıştır. 2022 yılında İsabeyli'nin çocuklara ve gençlere yönelik 2 ciltlik seçilmiş eserlerinin (tüm şiirleri ve poemaları bir arada) 1. cildi yayımlanmıştır. İleriki yıllarda yayımlanacak 2. ciltte tüm düzyazı eserler yer alacaktır. Geşem İsabeyli'nin eserleri İngiltere, Moskova, Belarus ve Ukrayna, Kırgızistan ve Türkiye'deki dergilerde yayımlanmıştır. Sovyetler döneminde çok önemli olan ünlü “Murzilka” dergisinde de şiirleri yayımlanmıştır.

Şiir ve düzyazı çalışmalarını çocuklar ve gençlerin yanında yetişkinler için de aynı heyecan ve tutkuyla yazan İsabeyli, kelimelerin diziminden çok semantik anlamına ilgi duymaktadır. Hayatın gerçeklerini ele almayı seven şair, çocuklara doğduğu toprağı sevmeyi, onu her halükârda korumayı öğütler. Hayal gücüyle gerçekliği birleştiren İsabeyli, çocuk dünyasına hitaben yazdığı şiirlerde vatanın tarihini, onun örf adetleri ve millî geleneklerini gerek bilimsel gerek edebî bir biçimde okurlara aktarmaktadır.

Kaynaklar

- Akimova, E. (2023). Uşagdan Büyüye Düşündüren Megamlar veya Edebi Meram Deyişmirse. *Edebiyat Gazetesi*, 5 Ocak, s. 7
- Babayeva, A. (1997). Yetenek Kendisi Kendi Yolunu Bulur. *Edebiyat Gazetesi*, 10 Ocak
- Duman, G. B. ve Mammadov, R. (2022). *Başlangıçtan Günümüze Azerbaycan Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Bengü Yayınları
- Elesger, İ. (2004). *Aşık Elesger. Seçilen Eserleri*. Bakü: Şerg Gerb Neşriyatı
- Esgerli, F. (2010). *Çocuk Edebiyatı: Karşılıklı Yaratıcılık Kaynakları*. Bakü: ADPU Yayınları
- Esgerli, F. (2018). Millî Uşag Edebiyatında Kendi Üslubu ile Seçilen Yazar. 525. *Gazete*, say. 5-6
- Esgerli, F. (2009). *Uşag Edebiyatının Merheleli İnkişafı*. Bakü: ADPU Yayınları
- Halil, Z. ve Esgerli, F. (2012). *Azerbaycan Uşag Edebiyatı*. Bakü: ADPU Yayınları
- Halilova, A. (2011). *Geşem İsabeyli*. Bakü: Şirvanneşr Yayınevi
- İsabeyli, G. (1982). *Balaca Bapbalaca*. Bakü: Gençlik Yayınevi
- İsabeyli, G. (2002). *Ay Külek, Niye Esirsen*. Bakü: Şirvanneşr Yayınevi
- İsabeyli, G. (2008). *Nenem Tekdi*. Bakü: Şirvanneşr Yayınevi
- İsmayıl, M. (1983). Elvan Duygular. *Edebiyat ve İncesanat Gazetesi*. 11 Şubat
- Semedzade, K. (2013). *Geşem İsabeyli Azerbaycan'ın Görkemli Çağdaş Çocuk Yazarlarından Biri Kimi*. Bakü: F. Köçerli adına Respublika Uşag Kitabhanası.
- Yusifoglu, R. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Bakü: Şirvanneşr Yayınevi

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

Bu çalışmanın yazar/yazarları, ... Üniversitesi ..... Etik Kurulu'nun tarih ..... sayı ..... ve karar..... ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.